

5.6 Het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief

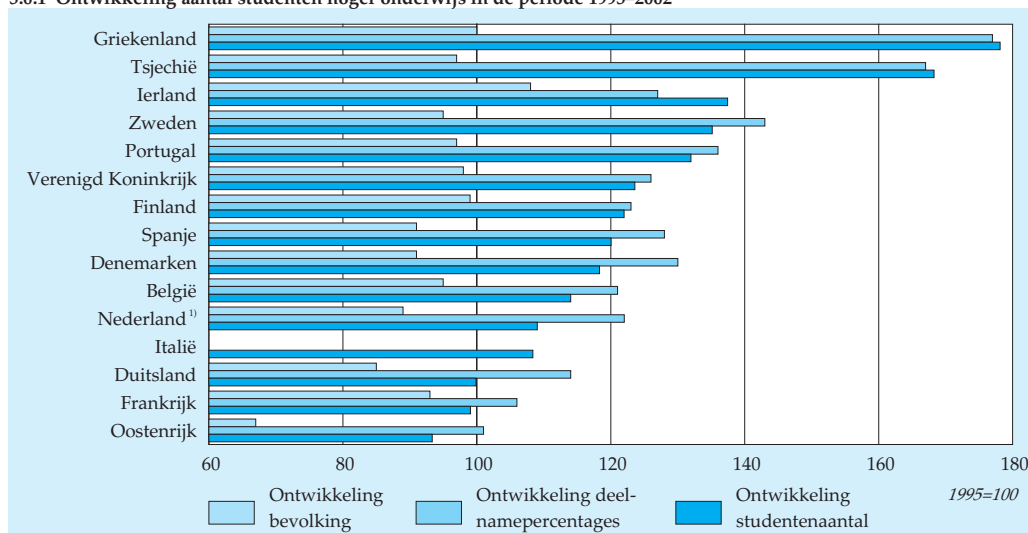
In de meeste landen van de OESO is de vraag naar hoger onderwijs tussen 1995 en 2002 fors gegroeid. Ook in Nederland gaat een steeds groter deel van de bevolking deelnemen aan hoger onderwijs. Ons land geeft in verhouding tot andere OESO-landen veel uit aan hoger onderwijs. De uitgaven per student zijn in Nederland hoger dan in de meeste andere OESO-landen. Wat betreft het aantal mensen dat een hogere opleiding van ten minste vier jaar met een diploma heeft afgerond, neemt Nederland binnen de OESO een toppositie in.

Forse groei aantal studenten hoger onderwijs

De meeste OESO-landen vertoonden in de periode 1995–2002 een forse groei van het aantal studenten in het hoger onderwijs. Deze groei kan worden uitgesplitst in een toename van de bevolking in de relevante leeftijdsgroep van het hoger onderwijs en in een toename van het deelnamepercentage aan het hoger onderwijs. Op een enkele uitzondering na is de groei in de OESO-landen volledig veroorzaakt door de toename van het deelnamepercentage. Dat geeft aan dat de vraag naar hoger onderwijs enorm is toegenomen. De bevolking in de relevante leeftijdsgroep is daarentegen in de meeste landen afgenomen.

In Nederland is het aantal studenten in het hoger onderwijs tussen 1995 en 2002 met 9 procent gegroeid. Daarmee behoorde ons land binnen de OESO tot de bescheiden groeiers. Dat komt vooral doordat de bevolking in de voor het hoger onderwijs

5.6.1 Ontwikkeling aantal studenten hoger onderwijs in de periode 1995–2002

¹⁾ Exclusief promovendi.

Bron: Education at a glance 2004, OESO; CBS.

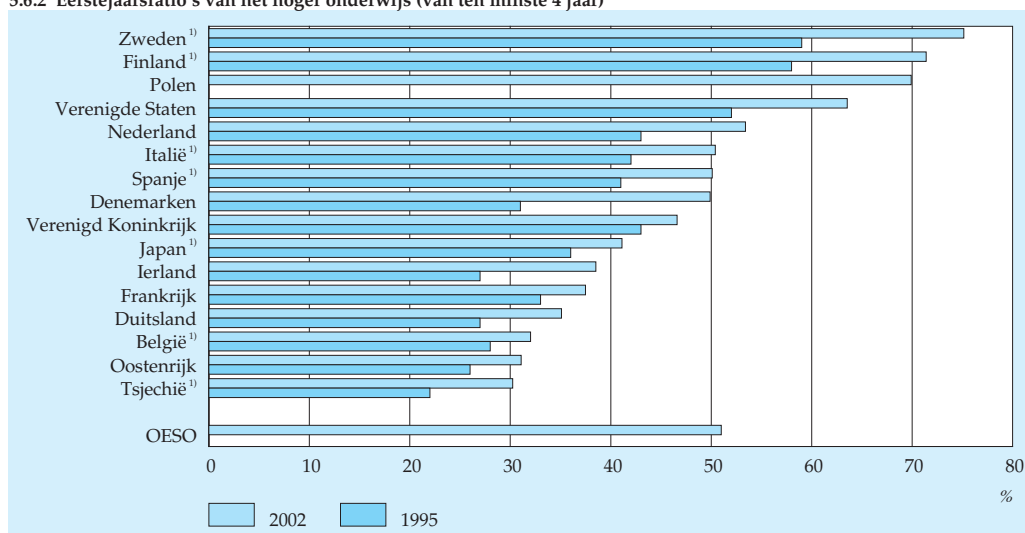
relevante leeftijdsgroep flink is afgenomen. Bij een constante bevolking zou het aantal studenten met 22 procent zijn toegenomen. In veel OESO-landen is de groei van de studentenaantallen groter dan in Nederland. Van de landen om ons heen was de situatie in België ongeveer vergelijkbaar met die in Nederland. In Duitsland en Frankrijk groeide het aantal studenten niet doordat de toename van het deelnamepercentage niet opwoog tegen de afname van de bevolking. De studentenaantallen in Denemarken en vooral het Verenigd Koninkrijk (VK) namen meer toe dan in Nederland. In het VK is het deelnamepercentage overigens niet veel meer toegenomen dan in Nederland, maar is de bevolking nauwelijks afgenomen. Het enige land waar het aantal studenten in het hoger onderwijs afnam was Oostenrijk.

Helft Nederlandse bevolking begint een hogere opleiding

De toenemende vraag naar hoger onderwijs blijkt ook uit de eerstejaarsratio's. Deze ratio geeft aan welk aandeel van een fictief demografisch cohort zal beginnen aan een opleiding in het hoger onderwijs. Voor een bepaald verslagjaar worden daartoe de eerstejaars per leeftijdsjaar gerelateerd aan de hele bevolking van die leeftijd. Door de fracties eerstejaars van alle afzonderlijke leeftijden op te tellen, ontstaat een fictief demografisch cohort.

Tussen 1995 en 2002 is de eerstejaarsratio in Nederland gestegen van 43 naar 53 procent. Dat betekent dat in 2002 ruim de helft van de Nederlandse bevolking zich gedurende zijn/haar leven zal inschrijven voor het hoger onderwijs. De eerstejaarsratio kwam in Nederland iets boven het OESO-gemiddelde van 51 procent uit. In

5.6.2 Eerstejaarsratio's van het hoger onderwijs (van ten minste 4 jaar)

¹⁾ Verslagjaar 1998 in plaats van 1995.

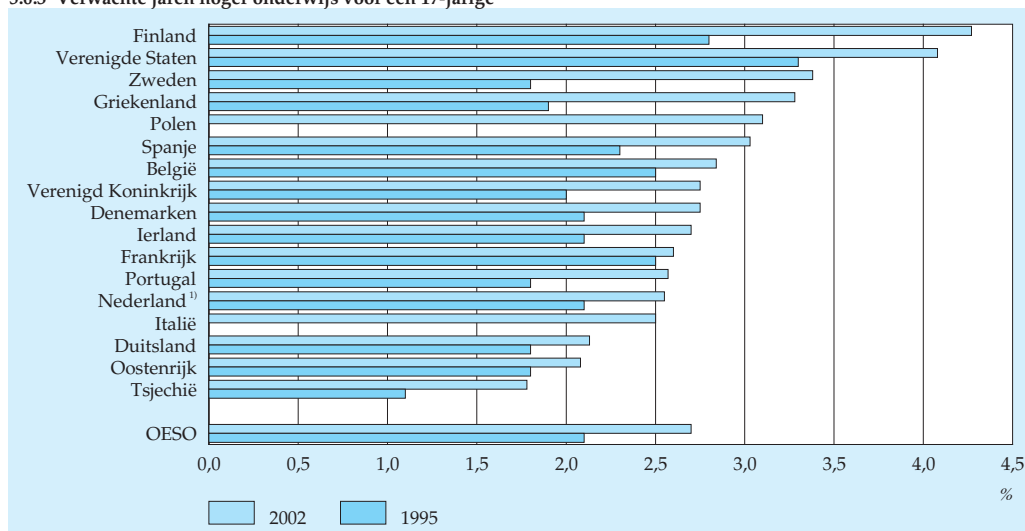
Bron: Education at a glance 2004, OESO; CBS.

België, Duitsland en Frankrijk lagen de ratio's beduidend lager dan in Nederland. Ook Denemarken en het VK hadden lagere eerstejaarsratio's.

Aantal verwachte jaren hoger onderwijs 17-jarige neemt sterk toe

Het resultaat van de toenemende populariteit van het hoger onderwijs is een aanzienlijke toename van het aantal verwachte jaren in het hoger onderwijs. In 2002 zou een willekeurige 17-jarige inwoner van de OESO-landen 2,7 jaar hoger onderwijs ontvangen. In 1995 was dat nog 2,1 jaar. Ook in Nederland is het verwachte aantal jaren hoger onderwijs voor een 17-jarige de afgelopen tijd fors gestegen, van 2,1 jaar in 1995 tot 2,6 jaar in 2002. De toename in Nederland was echter iets minder groot dan in de OESO, waardoor Nederland in 2002 tot de middenmoters behoorde. Het aantal verwachte jaren tertiair onderwijs in België, Denemarken en het VK lag iets hoger dan in Nederland. In Frankrijk was dat gelijk aan Nederland, terwijl Duitsland enigszins achterbleef met 2,1 jaar. In Finland en de Verenigde Staten (VS) kwam de verwachte verblijfsduur in het hoger onderwijs uit op meer dan 4 jaar. De verwachte verblijfsduur is berekend voor alle 17-jarigen, dus inclusief de mensen die helemaal nooit aan het tertiair onderwijs zullen deelnemen en inclusief eventuele uitvallers.

5.6.3 Verwachte jaren hoger onderwijs voor een 17-jarige

¹⁾ Exclusief promovendi.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Nederlands hoger onderwijs trekt een bescheiden aantal buitenlandse studenten

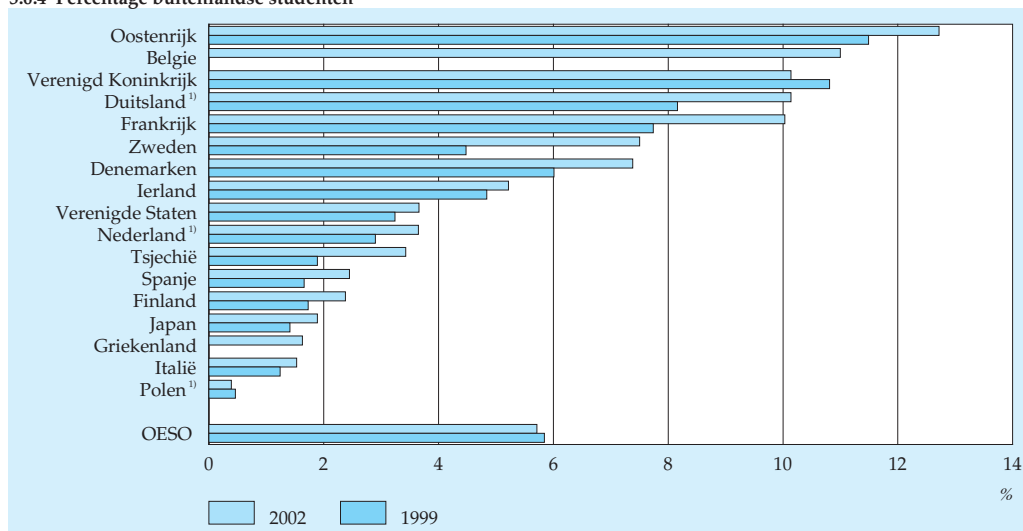
Slechts een bescheiden deel van de vraag naar het Nederlandse hoger onderwijs komt uit het buitenland. Het aandeel buitenlandse studenten aan Nederlandse hogescholen en universiteiten is tussen 1999 en 2002 toegenomen van 3 naar 4 procent. Met dat percentage loopt Nederland bepaald niet voorop. Frankrijk, Duitsland, het VK en België hadden in 2002 10 à 11 procent buitenlandse studenten. Opvallend is dat Denemarken en Zweden een tweemaal zo hoog percentage buitenlandse studenten telden als Nederland. Relatief gezien lag het percentage in de VS duidelijk onder het OESO-gemiddelde. In absolute termen nam de VS in 2002 echter de meeste buitenlandse studenten op. Ongeveer 30 procent van alle studenten die in het buitenland studeerden, deed dat in de VS. Het VK en Duitsland volgden met ieder 12 procent.

Uitgaven hoger onderwijs in Nederland minder snel toegenomen dan economie

Vrijwel alle OESO-landen hebben in 2001 meer uitgegeven aan hoger onderwijs dan in 1995. In Nederland zijn de totale uitgaven aan hoger onderwijs (voor inflatie gecorrigeerd) van 1995 op 2001 met 10 procent gestegen. De totale uitgaven omvatten de publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen. De uitgaven voor de kosten van levensonderhoud van studenten worden niet meegerekend.

Over het algemeen geeft een land met een hoger welvaartsniveau meer uit aan onderwijs. Door de uitgaven aan onderwijs te relateren aan het nationaal inkomen van een land wordt een beter beeld verkregen van het bedrag dat een land investeert

5.6.4 Percentage buitenlandse studenten

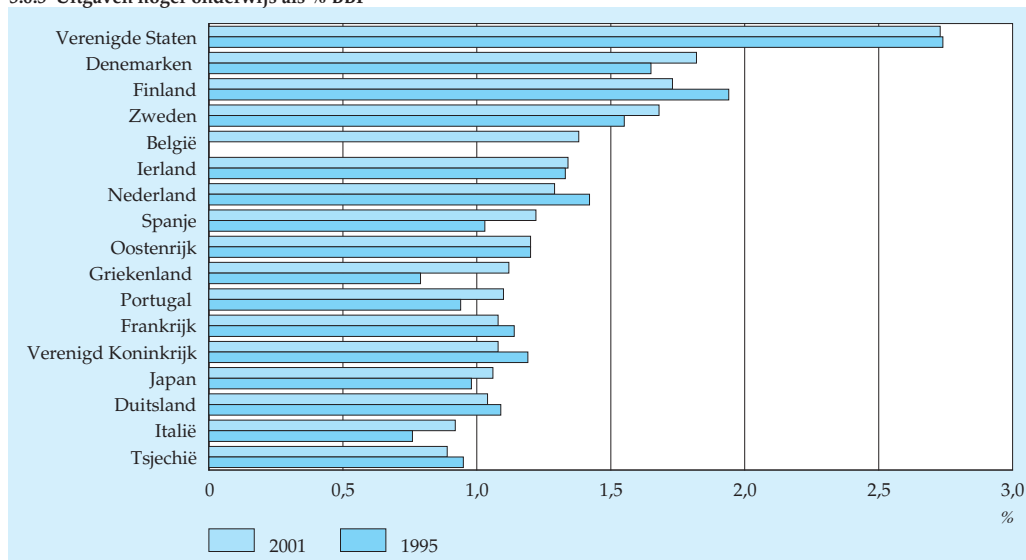
¹⁾ Exclusief promovendi.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

in onderwijs. In de periode 1995–2001 bedroeg de economische groei in Nederland, uitgedrukt in de volumegroei van het bruto binnenlands product (BBP), ongeveer 22 procent. De economie in Nederland groeide dus sterker dan de uitgaven aan hoger onderwijs. Hierdoor daalden de uitgaven aan hoger onderwijs als percentage van het BBP van 1,4 procent naar 1,3 procent. Vergeleken met 1995 heeft Nederland dus in 2001 een geringer deel van zijn inkomen in het hoger onderwijs geïnvesteerd.

Behalve in Nederland daalden in de periode 1995–2001 de uitgaven aan het hoger onderwijs als percentage van het BBP ook in naburige landen als Duitsland, Frankrijk en het VK. Europese landen waar de uitgaven in relatie tot het BBP toenamen, waren onder andere Denemarken en Zweden, en de Zuid-Europese landen Spanje, Portugal, Italië en Griekenland. De 1,3 procent van Nederland is overigens internationaal gezien geen laag percentage. Duitsland, Frankrijk en het VK gaven in 2001 een kleiner deel van het BBP uit aan hoger onderwijs. Daarentegen gaven de Noord-Europese landen en de VS een duidelijk groter aandeel van hun totale middelen uit aan hoger onderwijs.

5.6.5 Uitgaven hoger onderwijs als % BBP

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Uitgaven per student in Nederland hoger dan gemiddeld

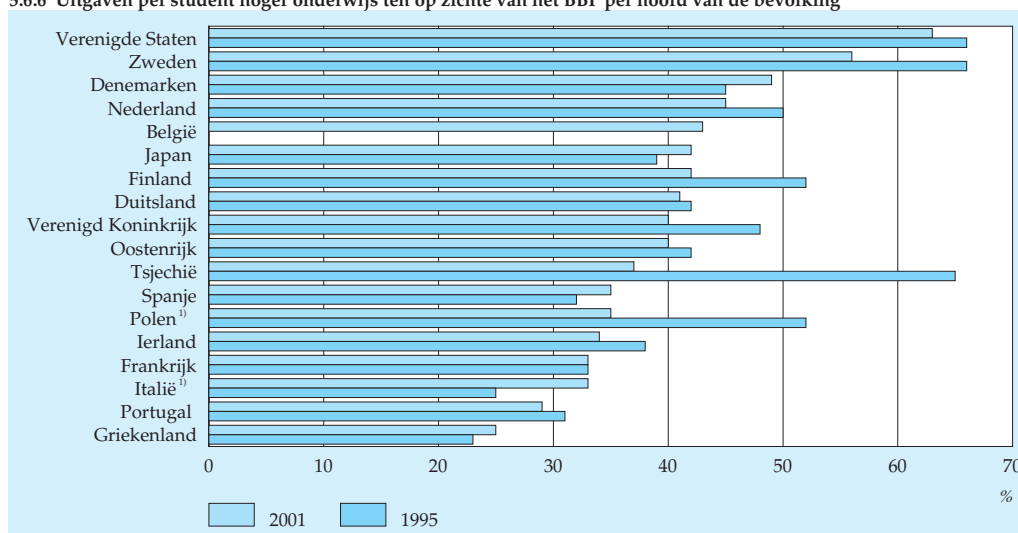
Ook de reële uitgaven per student in het hoger onderwijs zijn in de meeste landen van de OESO in de periode 1995–2001 toegenomen. In Nederland bedroeg die toe-

name 5 procent. Dat is minder dan de stijging van de totale reële uitgaven aan hoger onderwijs. Zoals in de meeste OESO-landen echter, is ook in Nederland het aantal studenten in Nederland gedurende deze periode toegenomen.

Nu zijn niet alleen de totale uitgaven te relateren aan de welvaart, ook de uitgaven per student. Dat gebeurt door de uitgaven per student af te zetten tegen het BBP per hoofd van de bevolking. In 2001 kwamen de uitgaven per student in Nederland overeen met gemiddeld 45 procent van het BBP per hoofd. Bij de meeste OESO-landen was deze ratio lager. Ook in België, Duitsland en het VK lagen de uitgaven per student als percentage van het BBP per hoofd iets lager dan in Nederland. In Denemarken daarentegen was het percentage hoger dan in ons land. Het gemiddelde van de OESO bedroeg 42 procent.

In veel landen nam in de periode 1995–2001 het BBP per hoofd van de bevolking sneller toe dan de uitgaven per student. Ook in Nederland was dat het geval. Tussen 1995 en 2001 daalden de uitgaven per student gerelateerd aan het BBP per hoofd met 5 procentpunt. Van de ons omringende landen nam in het VK het percentage ook fors af, van 48 naar 40 procent. In Frankrijk en Duitsland bleven de uitgaven per student als aandeel van het BBP per hoofd gelijk. Dat kwam vooral doordat het aantal studenten daar niet toenam. Denemarken was een van de weinige OESO-landen waar het percentage toenam.

5.6.6 Uitgaven per student hoger onderwijs ten op zichte van het BBP per hoofd van de bevolking

¹⁾ Alleen publieke instellingen.

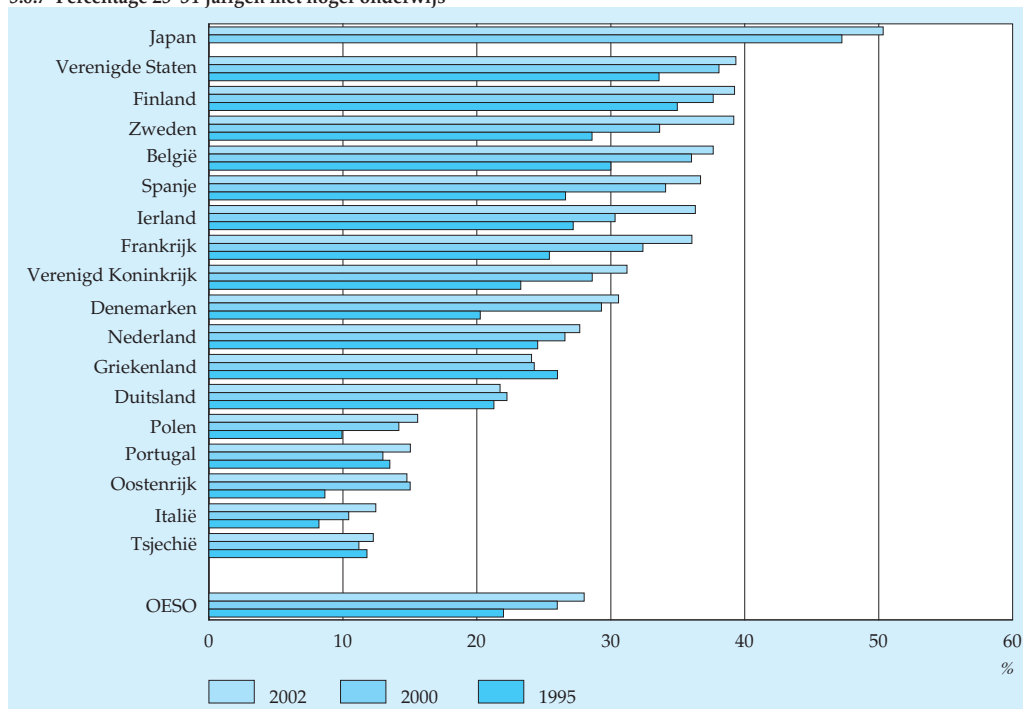
Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Steeds meer mensen hoog opgeleid

De toegenomen deelname aan hoger onderwijs heeft ertoe geleid dat het aantal jong volwassenen met een voltooide opleiding hoger onderwijs de afgelopen jaren flink is toegenomen. Tussen 1995 en 2002 is het aandeel 25–34-jarigen in de OESO-landen met een hogere opleiding opgelopen van 22 naar 28 procent. Canada en Japan scoorden binnen de OESO wat betreft afgestudeerden hoger onderwijs het hoogste. In deze landen had in 2002 ongeveer de helft van de 25–34-jarigen hoger onderwijs afgerond. Op enige afstand volgden de Verenigde Staten, Finland en Zweden met een percentage van 39. Tsjechië, Italië, Oostenrijk, Portugal en Polen blijven ver achter. Wel is in Oostenrijk, Italië en Polen het percentage afgestudeerden hoger onderwijs in de leeftijdsgroep 25–34-jarigen tussen 1995 en 2002 sterk gegroeid.

Nederland behoorde tot de middenmotors wat betreft afgestudeerden hoger onderwijs. In vergelijking met andere landen is bovendien de groei gering. Van de 25–34-jarigen in ons land heeft 28 procent in 2002 een hogere opleiding voltooid. In 1995 was dat een kwart. Van onze directe buurlanden doet Duitsland het slechter, terwijl Frankrijk en België het beter doen. In het VK en Denemarken lag het percentage geslaagden voor hoger onderwijs op ongeveer hetzelfde niveau.

5.6.7 Percentage 25–34-jarigen met hoger onderwijs

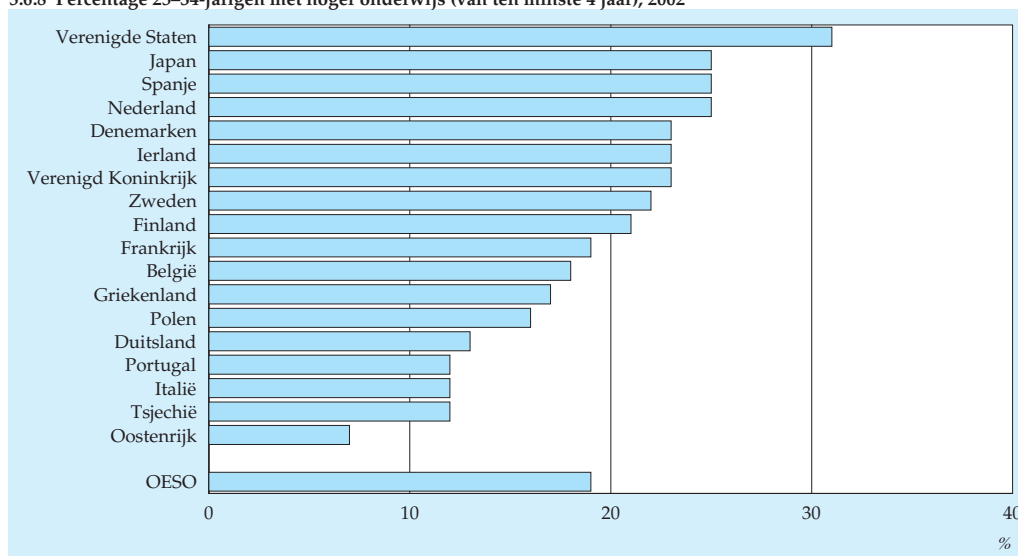

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Toppositie Nederland bij afgestudeerden langdurend hoger onderwijs

De internationale positie van Nederland behoeft echter wel enige nuancering. In een flink aantal landen, zoals Japan, België, Zweden, Frankrijk en Finland heeft een aanzienlijk aantal jongeren hoger onderwijs gevolgd van twee à drie jaar. Dit zijn korte beroepsgerichte opleidingen, te vergelijken met kort-hbo in Nederland. In het Nederlands hoger onderwijs blijft het aandeel opgeleiden in het kort-hbo ver achter bij andere landen. Slechts 2 procent van de Nederlandse 25–34-jarigen had in 2002 een dergelijke opleiding afgerond. In Japan was dat ongeveer 25 en in België 20 procent. Het aandeel 25–34-jarigen dat hoger onderwijs van vier jaar of langer heeft voltooid, was in Nederland ruim 25 procent. Dat is evenveel als in Japan. Als de kortdurende opleidingen in het hoger onderwijs buiten beschouwing gelaten worden, dan blijkt Nederland wel tot de toptanden te behoren wat betreft afgestudeerden hoger onderwijs.

5.6.8 Percentage 25–34-jarigen met hoger onderwijs (van ten minste 4 jaar), 2002

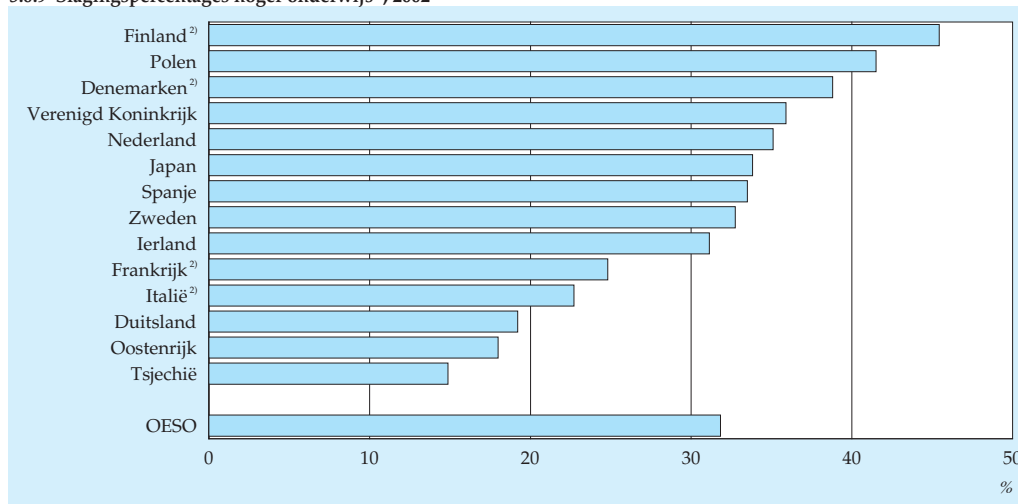
Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Slagingspercentages in hoger onderwijs

Landen met hoge slagingspercentages in het hoger onderwijs ontwikkelen een hoog opgeleide beroepsbevolking of houden die in stand. De slagingspercentages worden berekend door de geslaagden van alle leeftijden te delen door de gemiddelde bevolkingsomvang van jong volwassenen.

In 2002 behaalde in de OESO-landen gemiddeld 32 procent van de mensen een diploma van het hoger onderwijs. Het betreft hier het langdurend hoger onderwijs exclusief gepromoveerden. Het slagingspercentage in Nederland lag met 35 procent ruim boven het gemiddelde van de OESO. Duitsland en Frankrijk kenden veel lagere slagingspercentages, terwijl het VK en vooral Denemarken hoger slagingspercentages hadden.

5.6.9 Slagingspercentages hoger onderwijs¹⁾, 2002

¹⁾ Van ten minste 4 jaar.

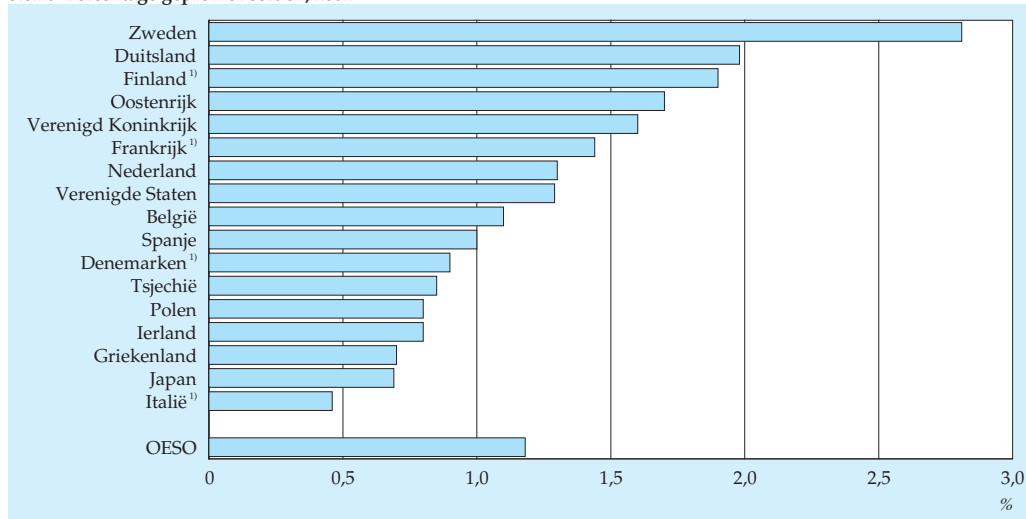
²⁾ Verslagjaar 2001.

Bron: Education at a glance 2004, OESO; CBS.

Aandeel gepromoveerden in Nederland op gemiddeld niveau

Het percentage gepromoveerden in de OESO-landen was in 2002 gemiddeld 1,2 procent. Zweden en Duitsland kenden de hoogste aandelen met respectievelijk 2,8 en 2,0 procent. In Nederland lag het percentage gepromoveerden net als in 2001 op 1,3 procent. Midden jaren negentig was het aandeel gepromoveerden in Nederland nog 1,8 procent. Daarna liep het terug tot 1,0 procent in 1999. Sindsdien is het aandeel weer wat opgelopen. Het percentage gepromoveerden wordt berekend door eerst de fractie gepromoveerden per leeftijdsgroep te berekenen en vervolgens die fracties te sommeren.

5.6.10 Percentage gepromoveerden, 2002

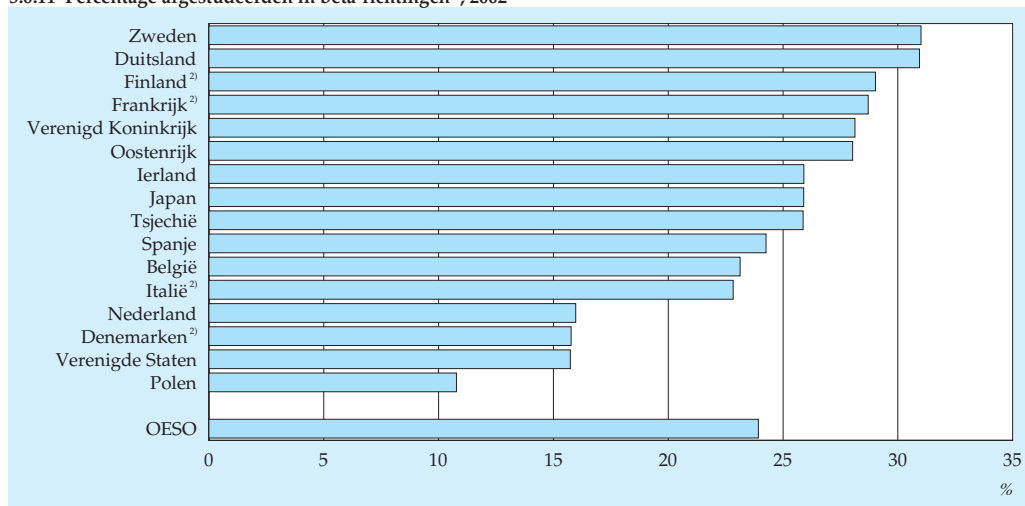
¹⁾ Verslagjaar 2001.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Bèta-afgestudeerden

Een technische of exacte afstudeerrichting is niet populair in ons land. In 2002 had van de afgestudeerden in het hoger onderwijs 16 procent een bèta-studie gevolgd.

5.6.11 Percentage afgestudeerden in bèta-richtingen ¹⁾, 2002

¹⁾ Hoger onderwijs (van ten minste 4 jaar) inclusief promovendi.

²⁾ Verslagjaar 2001.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Nederland blijft achter bij het gemiddelde in de OESO van bijna 24 procent. Denemarken, de VS en Polen doen het wat betreft bèta-afgestudeerden zelfs nog iets slechter dan Nederland. In Zweden en Duitsland lag het percentage boven de 30. Het aandeel afgestudeerde bèta-studenten in Nederland loopt ook terug. In 1998 bedroeg dit percentage nog ruim 18 procent.

Toelichting

Education at a glance

Deze bijdrage is gebaseerd op de jaarlijkse OESO-publicatie 'Education at a Glance', editie 2004.

ISCED-97

Om een internationale vergelijking van nationale onderwijssystemen mogelijk te maken, worden onderwijsprogramma's ingedeeld in een aantal categorieën volgens internationaal afgesproken spelregels: de ISCED-97 classificatie. In dit artikel worden Nederlandse termen gebruikt voor de verschillende ISCED-categorieën. De ISCED-termen corresponderen als volgt met Nederlandse onderwijsprogramma's:

ISCED 5A: 4–6-jarig hbo, wo.

ISCED 5B: 2–3-jarig hbo.

ISCED 6: Promovendi (Aio, Oio).

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (BBP) is de waarde van de in Nederland voortgebrachte goederen en diensten. Het BBP is ook de som van de in Nederland gevormde toegevoegde waarde en het totaal van de binnenlandse inkomens. Het BBP is de maatstaf voor inkomen, productie en bestedingen die aansluit bij gegevens over de arbeidsmarkt, onderwijs, enzovoorts in Nederland. De economische groei is de procentuele volumegroei van het BBP.

Voor meer informatie over de uitgaven aan onderwijs zie hoofdstuk 4 van dit Jaarboek.